

СТАДІЇ ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ ТА ЇХ ЗМІСТ

В статті розглядається виконавче провадження, обґрунтовується його стадійність. Зроблена загальнотеоретична характеристика стадій виконавчого процесу. Пропонується авторська класифікація стадій виконавчого процесу і визначається зміст кожної зі стадій.

Ключові слова: виконавче провадження, стадія, зміст стадії, класифікація стадій, виконавчий процес.

**Чумак Олександр
Олексійович,**

кандидат юридичних
наук, начальник
управління Державної
виконавчої служби
Головного управління
юстиції
у Кіровоградській
області

Змістом виконавчого провадження (виконавчого процесу) є процесуальна діяльність, і як і будь-який процес складається з певних етапів (стадій). На законодавчому рівні стосовно виконавчого провадження не застосовується термін стадії виконавчого провадження, але виконавче провадження складається з послідовних дій державного виконавця (від відкриття виконавчого провадження до його завершення) спрямованих на повне, своєчасне та неупереджене виконання постановленого рішення та відповідно на відновлення та захист прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб [1, с. 177].

Стадійність виконавчого провадження розглядали в своїх наукових працях українські та російські вчені, такі як: Ю. Білоусов, Ю. Вдовіна, С. Фурса, С. Щербак, В. Ярков та інші, але й до сьогодні зазначене питання залишається актуальним через неналежне його нормативне врегулювання. Тобто, ми вважаємо, що законодавець не закріплює стадійність виконавчого провадження через недостатні наукове дослідження та практичну базу цього питання, що й обумовлює актуальність та доцільність подальшого вивчення питання стадійності виконавчого процесу та пропозиції його законодавчого закріплення.

Метою даної статті є дослідження стадій виконавчого процесу та розкриття їх змісту. Задля досягнення поставлених завдань необхідно виконати наступні завдання: обґрунтувати доцільність виділення стадій виконавчого провадження на законодавчому рівні;

визначити авторську класифікацію стадій виконавчого провадження, що може бути досягнуто шляхом виведення змісту кожної зі стадій через аналіз норм чинного законодавства.

Юридична енциклопедія визначає загальне поняття стадії, як «певний період (етап) у розвитку того чи іншого явища, який має свої якісні особливості та відмінності» [2]. Вченими стадії виконавчого провадження розкриваються як: «сукупність дій державного виконавця та інших учасників виконавчого провадження, спрямованих на досягнення певної процесуальної мети» [1, с. 177; 3, с. 64]; «сукупність певних процесуальних дій, які направлені на досягнення конкретних цілей та вирішення поставлених задач» [4].

Першим вченим, який звернув увагу на стадійність у процесі виконавчого провадження, був Т. Яблочков, який виділив наступні стадії виконавчого провадження: 1) вручення повістки про виконання боржнику; 2) арешт майна; 3) продаж майна; 4) затвердження тогу судом (або розгляд скарг на судового пристава); 5) розподіл коштів між стягувачами. Продовжуючи та розвиваючи його теорію різними вченими виокремлювались різні стадії виконавчого провадження та виконавчого процесу [5, с. 136–137; 6, с. 54–55; 1, с. 177, 178; 7].

В теоретичній юридичній літературі стадії процесу прийнято розглядати з «двох позицій»: «з позиції загальної логічної послідовності... діяльності (переважно в загальній теорії права)» та «з позиції функціонального вияву цієї діяльності під час реалізації норм матеріального права

(такий підхід є специфічним для процесуальних наук)» [8]. С. Щербак, також зазначає про існування двох класифікацій стадій юридичного процесу: функціональної та логічної і застосовує їх до виконавчого процесу [7].

Ми підтримуємо точку зору тих науковців, які пропонують класичний підхід щодо визначення стадій виконавчого провадження та їх класифікації. В. Гурєєв та В. Гушин зазначають та ми цілком підтримуємо таку думку, що стадії виконавчого процесу можна умовно диференціювати на обов'язкові (відкриття провадження, підготовка та закінчення), тобто проходять всі справи з примусового виконання рішення) та факультативні (здійснення яких залежить від сукупності певних факторів), тобто при примусовому виконанні рішень юрисдикційних органів майнового характеру будуть застосовуватися одна провадження, при виконанні рішень немайнового характеру, інші, стадія оскарження дій виконавця тощо [5, с. 137–138].

Дослідимо порядок здійснення виконавчого провадження послідовно.

Отже, першою стадією виконавчого провадження є стадія його відкриття. Саме відкриття виконавчого провадження відзначає початок законних, встановлених законодавством дій із примусового виконання рішень юрисдикційних органів. Законодавством України про виконавче провадження на сьогодні чітко встановлено перелік виконавчих документів, які підлягають виконанню державною виконавчою службою та вимоги до них [9, ст.ст. 17, 18]. Так, у стадії відкриття виконавчого провадження

приймають участь державний виконавець з одного боку та стягувач (особа, яка має право подавати виконавчий документ до відповідного відділу державної виконавчої служби) – з іншого.

Але, як влучно зазначає Ю. Білоусов, передумовою відкриття виконавчого провадження є «наявність права на звернення про виконання, яке підтверджує відповідний виконавчий документ». Разом із тим, стягувач має дотримуватися певного порядку, тобто бути наділений відповідним обсягом дієздатності, звертатися до належного (за підвідомчістю) відділу ДВС та у строк, встановлений законодавством для конкретного виду виконавчого документу [3, с. 62]. Важливо, що останні зміни законодавства про виконавче провадження суттєво зачіпають порядок відкриття виконавчого провадження в частині надання відомостей про боржника, що має сприяти ефективному, повному та своєчасному примусовому виконанню рішень. На стадії відкриття виконавчого провадження державний виконавець має перевірити по-перше, строк пред'явлення виконавчого документа ([9, п. 1 ст. 21]); по-друге, чи відповідає виконавчий документ вимогам чинного законодавства ([9, п. 1 ст. 18]); по-третє, чи пред'явлений виконавчий документ для примусового виконання належному відділу державної виконавчої служби ([9, ст. 25]). За результатом оцінювання документів державний виконавець приймає рішення щодо відкриття або відмови у відкритті виконавчого провадження. Рішення державного виконавця оформлюється відповідною

постановою протягом трьох робочих днів.

Так, стадія відкриття виконавчого провадження може мати два шляхи вирішення: у разі відповідності документів вимогам чинного законодавства – прийняття постанови про відкриття виконавчого провадження, у разі невідповідності документів – постанови про відмову у відкритті виконавчого провадження. Таким чином, можна дійти висновку, що стадія відкриття виконавчого провадження має наступні ознаки: по-перше, суб'єктами її є державний виконавець та стягувач (його представник, прокурор тощо); по-друге, змістом стадії виконавчого провадження є вивчення поданих стягувачем документів (оцінювання строків подачі, підвідомчості відділу, змісту заяви та виконавчого документа); по-третє, прийняття рішення, тобто досягнення результату зазначеної стадії, яке виражається у виданні постанови про відкриття або відмову у відкритті виконавчого провадження та доведення її до відома сторін. До речі, законодавець визначив триденний строк винесення постанови про відкриття або відмову у відкритті виконавчого провадження, тобто можна зазначити, що ця стадія триває три робочі дні та в залежності від наслідків виконавчий процес або переходить до наступної стадії – стадії підготовки або закінчується у зв'язку із відмовою у відкритті виконавчого провадження. На нашу думку, існування конкретної стадії (яка має особисті ознаки та процесуальну мету) не викликає сумнівів. Однак, враховуючи, що перша стадія виконавчого процесу не завжди

в обов'язковому порядку закінчується відкриттям виконавчого провадження, недоречно називати її «відкриття виконавчого провадження», доцільно визначити її на зразок «визначення питання щодо можливості відкриття виконавчого провадження» або «начальна стадія». Ми однозначно не погоджуємося із тими авторами, які пропонують об'єднати цю стадію із підготовчою. Це недоречно через те, що процесуальною метою та результатом початкової стадії виконавчого процесу є винесення відповідної постанови та у разі негативного вирішення питання, подальші дії з боку державного виконавця не мають сенсу. У разі оскарження відмови державного виконавця у відкритті виконавчого провадження, в залежності від його результатів, справа отримає подальший розвиток.

Державний виконавець зобов'язаний довести до відома сторін постанову про відкриття або відмову у відкритті виконавчого провадження, на відміну від інших документів виконавчого провадження, «рекомендованим листом з повідомленням про вручення» за адресою зазначеною у виконавчому документі [9, п. 1 ст. 31].

Таким чином, початкова стадія виконавчого процесу начебто передусе виконавчому провадженню.

Другою стадією виконавчого процесу є стадія підготовки до примусового виконання, метою якої є створення умов для подальшого примусового виконання рішення юрисдикційного органу повно, своєчасно та неупереджено. Так, Ю. Білоусов, С. Фурса, С. Щербак вважають, що стадія підготовки до примусового виконання

рішення складається з дій державного виконавця щодо встановлення місця проживання боржника, його роботи, з'ясування розміру заробітної плати, пропозиції виконати рішення добровільно, створення умов для подальшого виконання рішення, в тому числі у примусовому порядку» [1, с. 191; 3, с. 66]. Ми вважаємо, що підготовча стадія виконавчого процесу містить в собі: добровільне виконання; витребування та підтвердження інформації щодо боржника, його майна тощо; планування виконавчих дій; у разі необхідності – здійснення заходів щодо забезпечення подальшого виконання, об'єднання виконавчих проваджень. Саме ці дії складають зміст підготовчої стадії, основним суб'єктом якої є державний виконавець, а метою, як нами вже зазначалося – створення досконалих умов для подальшого повного, своєчасного та неупередженого примусового виконання рішення.

Підготовча стадія виконавчого процесу є «однією з найважливіших» та тривалих стадій, яка займає 60–70% загального терміну процесу з примусового виконання рішень. Ця стадія повторюється при відновленні виконавчого провадження коли виникає необхідність повторної перевірки інформації щодо наявності майна [1, с. 192]. На сучасному етапі, при наданні можливості стягувачу у заяві про відкриття виконавчого провадження надавати відомості про боржника, його місцезнаходження, його майна, видів та джерел доходів тощо, підготовча стадія може бути скорочена у часі, що буде сприяти скорішому кінцевому виконанню рішення юрисдикційного органу.

Наступною, ключовою стадією виконавчого процесу є стадія саме фактичного виконання рішення юрисдикційного органу шляхом здійснення заходів примусового характеру. Ця стадія складається із здійснення заходів примусового характеру (на сьогодні відповідно до законодавства заходами примусового характеру є звернення стягнення на кошти та майно боржника, заробітну плату (заробіток), доходи, пенсію, стипендію боржника, вилучення у боржника і передача стягувачу певних речей, відповідно до рішення). В цій стадії приймає участь в залежності від ситуації весь суб'єктний склад виконавчого процесу та метою її є досконале й точне виконання припису рішення юрисдикційного органу.

Вибір виду заходу примусового виконання рішення обумовлюється характером зобов'язання, яке саме і є предметом виконання. Науковці, об'єктом дослідження яких було виконавче провадження (Ю. Білоусов, М. Омельченко, С. Фурса, М. Штефан, С. Штефан, С. Щербак та інші) зазначають, що більшу кількість рішень юрисдикційних органів, які знаходяться у виконавчій службі у стадії виконання складають рішення, задля виконання яких має бути застосований захід примусового виконання – звернення стягнення на майно, кошти тощо боржника (тобто заходи майнового характеру).

Останньою стадією виконавчого процесу – є завершальна стадія. Ми вважаємо, що стадія закінчення виконавчого провадження (кінцева стадія) складається з процесуальних дій державного виконавця, направлених на

документальне оформлення закінчення конкретного виконавчого провадження, скасування вжитих державним виконавцем заходів примусового виконання рішення та розподіл стягнутих коштів, майна тощо. Основним суб'єктом цієї стадії є державний виконавець та її метою є повне закінчення процесуальних дій щодо конкретного виконавчого провадження.

На сьогодні законодавством про виконавче провадження передбачено перелік підстав закінчення виконавчого провадження (ст. 49 Закону України «Про виконавче провадження»), які на нашу думку доцільно класифікувати на дві групи: 1) підстави суб'єктивного характеру (закінчення виконавчого провадження залежить від волевиявлення суб'єкта виконавчого процесу), до яких можуть бути віднесені визнання судом відмови стягувача від примусового виконання рішення суду, визнання судом мирової угоди між стягувачем і боржником, письмова відмова стягувача від одержання предметів тощо; 2) підстави об'єктивного характеру (настання яких не залежить від волевиявлення суб'єктів виконавчого процесу), до яких може бути віднесено смерть або оголошення померлим будь-якої зі сторін виконавчого провадження, закінчення строку, передбаченого законом для відповідного виду стягнення, рішення фактично виконане під час виконання рішення Європейського суду з прав людини тощо).

Таким чином, нами розглянуто стадії виконавчого процесу, змістом кожної з яких є здійснення певних проваджень за ходом розвитку конкретного виконавчого провадження,

тобто з точки зору логічного та послідовного розвитку виконавчого провадження. Але варто відзначити, що у виконавчому процесі велику увагу приділено можливості оскарження постанов, рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців в процесі здійснення виконавчого провадження. Оскарження також є видом провадження, яке може бути реалізовано суб'єктами виконавчого процесу на будь-якій його стадії. Тому пропонуємо визначити такий вид провадження – скрізним та факультативним, через те, що право на оскарження не обов'язково, але може бути реалізовано в порядку та строки, встановлені законодавством на будь-якій стадії виконавчого провадження.

Враховуючи вищенаведене, вбачається, що Закон України «Про виконавче провадження», який на сучасному етапі регулює питання виконавчого процесу, побудовано нелогічно, що впливає на невірне розуміння та реалізацію виконавчого процесу, а тому потребує виправлення згідно із вказаною в дослідженні структурою та стадіями.

Список використаних джерел:

1. Фурса С. Я. Виконавче провадження в Україні. навч. посіб. / С. Я. Фурса, С. В. Щербак – К.: Атіка. 2002 – 480 с.

2. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: в 6 тт./ Рекдол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/19980614/legal/>.

3. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження: навч. посіб. – К.: Прецедент, 2005. – 192 с.

4. Вдовина Ю. Г. Исполнительное право: учебный курс / Ю. Г. Вдовина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-college.ru/xbooks/xbook159/book/index/index.html>.

5. Исполнительное производство: Учебник / В. А. Гуреев, В. В. Гушин. – М.: ЭКСМО, 2009. – 352 с.

6. Ярков В. В. Развитие гражданского исполнительного права России: краткий очерк // Університетські наукові записки. – 2006. – № 1(17). – С. 51–70 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/950.pdf>.

7. Щербак С. В. Зміст виконавчого процесу / С. В. Щербак / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pvuabs/2011_2/05_02_05.pdf.

8. Савранчук Л. Л. Стадії адміністративного провадження / Л. Л. Савранчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nvknuvs/2011_3/savran.htm.

9. Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 24. – Ст. 207.

Чумак А. А. Стадии исполнительного процесса и их содержание.

В статье рассматривается исполнительное производство, обосновывается его стадийность. Сделана общетеоретическая характеристика стадий исполнительного процесса. Предлагается авторская классификация стадий исполнительного процесса и определяется содержание каждой из стадий.

Ключевые слова: исполнительное производство, стадия, содержание стадии, классификация стадий, исполнительный процесс.

Chumak O. O. Stage of the enforcement process and their contents.

Considered what is meant by the stage of the process in the theoretical legal literature. Author supports the view of those scholars who offer classic approach to determine the stages of enforcement proceedings and their classification. That is the stage of enforcement process can be roughly differentiated into mandatory (initiation, preparation and completion), which are all matters of enforcement of the judgment) and optional (implementation of which depends on a combination of several factors).

Examined sequential procedure for enforcement proceedings. Attention is paid to the fact that the stage of the enforcement proceedings may have two solutions: if the documents with current legislation – the adoption of the resolution of enforcement proceedings, in the case of non-compliance documents - a refusal to initiate enforcement proceedings.

It is noted that the preparatory stage of the process consists of: voluntary compliance, requesting and confirming information on the debtor's property, etc., planning execution, if necessary – to implement measures to ensure the continued performance, combining enforcement proceedings.

The key stage of the process is the same stage of actual enforcement jurisdictional authority through coercive measures.

The final phase consists of public enforcement proceedings aimed at documenting the completion of a particular enforcement proceeding, the abolition of state enforcement actions taken by enforcement of decisions and the distribution of collected funds, property and so on.

Keywords: enforcement proceedings, the stage, the content of stage, classification of stages, the executive process.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2013